

Halife Abdülmecid Efendi: Zamanın Ruhunun Peşinde Bir Hanedan Mensubu

Lale Uçan

İstanbul, Timaş Akademi Yayınları, 2021, 328 sayfa, ISBN: 978-605-08-4281-4.

Emin KARATAŞLIOĞLU*

İstanbul doğumlu olan Lale Uçan; lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde, yüksek lisans eğitimini ise Boğaziçi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde tamamlamıştır. *Halife Abdülmecid Efendi* adlı çalışması ise yazarımızın İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalındaki doktora tezinden oluşturulmuş kitaptır. Müellif hâlen Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümünde görevine devam etmektedir.

Ele aldığımız eser; sunum, giriş, sonuç, ekler, albüm, kaynakça, dizin ve beş ana bölümden müteşekkildir. İstanbul'da dünyaya gelmiş, Fransa'da vefat etmiş ve Medine'de metfun olan son halife Abdülmecid Efendi'nin hayatını konu alan eser, *Zamanın Ruhunun Peşinde Bir Hanedan Üyesi* alt başlığı ile okuyucunun istifadesine sunulmuştur.

Birinci bölümde, Abdülmecid Efendi'nin doğumu şerefine yapılan merasimler, isminin konuluşu, sünnet edilişi ve eğitim serüveni anlatılırken; Osmanlı sarayının âdetlerine de ışık tutulmakla beraber şehzadenin ilgi alanları ve karakterini şekillendiren yerli ve yabancı kişilerden de bahsedilmektedir. Yazar, diğer yandan geçmişle tanık olunan anın mukayesesini yaparak Dolmabahçe Sarayı'nda modernle geleneksel yaşamın aynı anda ilerlediğini verdiği örneklerle açıklamaktadır. Bu bölüm, diğer bölümlerde karşımıza çıkacak Sanatçı Abdülmecid Efendi kimliğinin nasıl ve hangi şartlarda oluştuğunu

* Lisans öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, İstanbul, muhametkarataslioglu@gmail.com

okuyucunun idrak etmesini sağlamaktadır.

İkinci bölümün başında Sultan Vahdettin'in cülus merasimi anlatılmaktadır. Veliht olarak Abdülmecid Efendi'nin protokoldeki yeri ve yapması gerekenler anlatılırken, kişisel özelliklerine de vurgu yapılmaktadır. Vahdettin Efendi'yle İttihat ve Terakki Cemiyetinin arasının iyi olmadığı, bu sebeple Mecid Efendi'nin Sultan Reşat'tan sonra padişah yapılmak üzere veliaht ilan edilmesi düşüncesi Talat Paşa tarafından kendisine açılınca, bu teklifi kabul etmeyip kadim geleneklere bağlı kaldığı ve fırsatçılık yapmadığı görülmektedir. Bu gibi örneklerle okuyucu, Abdülmecid Efendi'yi yakından tanıma fırsatı elde etmektedir. Bu bölümde, son dönem Osmanlı sarayında verilen ziyafetlerin içeriğinden yapılan merasimlerde kimin hangi odada ağırlanacağı ve şehzadelerin bu gibi durumlarda giyecekleri elbiseye kadar açıklanmaktadır. Okuyucu bu bilgilerle, Abdülmecid Efendi'nin özel hayatının yanı sıra son dönem saray âdetlerini, gelenek ve göreneklerini de öğrenmiş olur.

Üçüncü bölümle beraber TBMM'nin çizmiş olduğu sınırlar çerçevesinde Halife Abdülmecid Efendi'nin bu makama getirilişi ve sonraki süreç ele alınmaktadır. Mutat olarak yapılan *cuma selamlığı resmi* sayesinde halifenin her cumayı farklı bir camide eda etme isteği ve karşılama anında icra etmelerini istediği eserin ne olacağını bandoya bildirmesine kadar ayrıntılarla ilgilenmesi, okuyucu nezdinde halifenin ne derece titiz ve disiplinli bir kişiliğe sahip olduğunun öğrenilmesini sağlamaktadır. Diğer taraftan, *huzur dersi* ve son cuma selamlığında yaşananlar anlatılırken, sona gelindiği ve bir devrin bittiği vurgusu okuyucuya hissettirilmektedir.

Dördüncü bölümde, Sultan Abdülaziz'in heykel, resim ve müzik alanlarına ilgi duyduğu ve doğal olarak sarayda bu türden bir ortamın oluştuğu vurgulanırken, Şehzade Abdülmecid'in bu ortamdan etkilendiği anlatılmaktadır. Abdülmecid Efendi diğer şehzadelere nazaran kütüphane oluşturmada ve resim sanatında ciddi bir başarı göstermiştir. Bölümün ilerleyen sayfalarında Abdülmecid Efendi'nin ne tür resimler yaptığına değinilmektedir. Öte yandan katıldığı sergilerle ve satın aldığı davetiyelerle Abdülmecid Efendi'nin sanatın hamisi rolünü üstlendiğini müşahede edebiliyoruz. Nitekim 20. yüzyılın ilk çeyreğinde İstanbul'daki kültür-sanat cemiyetlerini Halife Abdülmecid üzerinden öğrenme fırsatını da elde ediyoruz.

Beşinci bölüm, Abdülmecid Efendi'nin yüz hatlarını ve şahsiyetini ele alarak başlamaktadır. Babası, kardeşleri ve zamanın sultanı II. Abdülhamid'le olan ilişkisi üzerine değinilmektedir. Bahse konu dönemde kamuoyunda "kadının toplumsal hayattaki yeri" üzerinden yürütülen tartışmayla alakalı Abdülmecid Efendi'nin görüşlerine de yer verilmektedir. Spordan sanata pek çok alanda yetkin olan Abdülmecid Efendi'nin, diğer bölümlerde zaman zaman vurgulanan sanatın hamisi olması meselesinin, tarihten günümüze kadim bir geleneği olduğu *atiyye-i seniyye* uygulamasıyla dile getirilmektedir.

Halifeliğin kaldırılma süreci ele alınırken Süleyman Nazif ve Abdülhak Hamit gibi şairlerin, halk arasında dolaşan, halifeliğin kaldırılacağı söylentilerini halifeye bildirmesine rağmen onun ihtimal vermediği ve bu sözlere aldırış etmediği görülmektedir. Aynı zamanda kararın alındığı gün TBMM'nin ve uygulandığı saatlerde Dolmabahçe'nin nabzını tutmasının, kitaba farklı bir hava kattığını

söyleyebiliriz. Dönüşü olmayan bir pasaportla gece yarısı Çatalca'ya doğru alelacele yola sürülen hanedan mensuplarının hislerine bu bölümde yakinen şahit olmaktadır.

Sonuç bölümü, yazar tarafından şu cümlelerle bağlanmıştır: “*Abdülmecid Efendi, Doğu temelli ama Batı'ya uzantıları olan bir sentez dünya kurgulamıştır.*” Kitap, Halife Abdülmecid Efendi'nin özel hayatını, kültür-sanat muhitini, dünyaya bakışını anlatırken; diğer taraftan veliahtlık sürecinde protokoldeki yerini, halifelik dönemini ve sürgün hayatını konu almaktadır. Yazar tartışmaya girmeksizin, belgeler ışığında, yaşanan olayları okuyucunun istifadesine sunmaktadır. Kitapta konu dışına çıkmadan, başından sonuna kadar bu doğrultuda ilerlendiğini söyleyebiliriz.

Yazar, Abdülmecid Efendi'yi merkeze alarak bir anlatım gerçekleştirmekte ve yan karakter olarak tabir edebileceğimiz kişiler, Mecit Efendi üzerinden okuyucuya aktarılmaktadır. Merasimler, kabuller ve tarihsel süreci anlatan cümleler metne akıcılık katarken; giderlerin belirtildiği grafikler, talebelik yıllarına ait not çizelgeleri ve ders programı da akıcılığı ara ara yavaşlatmaktadır.

Eserin, kaynaklar anlamında geniş bir yelpazeden faydalanarak hazırlandığını ve kaynaklar arasında en fazla arşiv belgelerinden istifade edildiğini söyleyebiliriz. Arşiv belgelerinin yanı sıra gazete, hatırat ve birincil, ikincil kaynaklardan da çokça yararlandığını görmekteyiz. Yazarımız ayrıca giriş bölümünün sonunda “*bazı kaynakların zaman zaman yanlışlar konusunda birbirini tekrar ettiğini ve bu yanlışların klişeleşmiş olduğunu vurguluyor. Son Halife Abdülmecid Efendi kitabınnsa bu alanda tamamlayıcı bir nitelik taşıdığını söylüyor.*”

Yazarımız, arşiv belgelerini konuşur hâle getirmesiyle dipnotları uzun tutmuş gibi gözüküyor olabilir. Ancak Abdülmecid Efendi'nin abone olduğu gazeteler, satın aldığı biletler, desteklediği sergiler ve verdiği atıye ücretleriyle birlikte merasim masrafları ve listeleri onun nasıl bir hayat anlayışına sahip olduğunu ayan beyan ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan dipnot bölümünde bazı kelime, olay ve kişilerin açıklanması zaman zaman akışı yavaşlatabilmektedir.

Eser, biyografik türde olması dolayısıyla Abdülmecid Efendi'nin, odak noktasında olmasını gerektirir. Daha önce belirtildiği gibi olaylar ve kişiler Mecit Efendi üzerinden anlatılmaktadır. Bu sebeple genel Osmanlı tarihine ve 19-20. yüzyılların ilk çeyreğinde yaşanan olaylara vâkıf olmayan bir kişi, bu kitabı okurken zorlanacağını göz önüne almalı ve ön okuma yaptıktan sonra bu kitabı okumalıdır.